

minulinės, vien tik nominalinės grupės monetos. Tai atitinka kaupiamąją ar esantiems sandėriams apskėti skirtą piniginių kapitalo pobūdį.

Monetos, kaip ir kiti materialiniai bei dvasiniai kultūros produktai, visuomenės ir atskiro individo biosocialinių poreikių tenkinimo proceso metu praeina keletą skirtingų realizacijos etapų: monetų gamybą, jų vartojimą ir utilizaciją, kai funkcinės savybės neatitinka joms keliamų reikalavimų. Šis procesas tyrinėjimas yra numizmatikos uždavinys, kuris vykdomas panaudojant visas turimas informacijos šaltinius.

Pateikta klasifikacija, išėmiant iš numizmatikai keliamų uždavinių ribų, pavyzdžiui, archeologijos atžvilgiu, tampa formali.

XV a. II pusės piniginių reformų Lietuvoje
datavimo klausimu

Eugenijus Ivarauskas

XV a. II pusės piniginių reformos iki šiol nebuvo patraukusios istorikų ar ekonomistų dėmesio. Todėl nėra išaiškinta netgi jų chronologija. Šio darbo tikslas – remiantis rašytinių šaltinių duomenimis glaustai aptarti Kazimiero ir Aleksandro piniginių reformų kai kurias datas.

1447 m. Kazimiero privilegija privačių valstiečių pinigines prievoles, o ir ne tik jas, atidavė feodalams, todėl nukentėjo ūdas, o tuo pačiu ir valstybės reikšlė. Norint suhalansuoti ūdo išlaidas ir pajamas, reikėjo imtis finansinių kombinacijų. Apie 1452 m. rašytiniuose šaltiniuose atsiranda žinių apie naujus muitus. Kadangi iki pat Aleksandro laikų Lietuva protekcinės ekonominės politikos nevykdė, naujus muitus pirmiausia reikėtų sieti su pinigine reforma. Sprendžiant iš to, kad Vytauto monetoje su ženklu "stulpai" averse ir "ietigalis su kryžiumi" reverse yra apie 0,15 gr. sidabro, o Kazimiero monetoje su ženklu "stulpai" averse ir vytimi reverse atitinkamai 0,2 gr., Kazimiero reforma padidino pinigų vertę 1,33 karto. Kaip šios reformos rezultatas turėjo atsirasti 120 vienetų ilgsis.

Nelengva nustatyti, kokią naudą iš pinigų denominacijos turėjo valstybė. Pirmiausia, galėjo būti nustatytas valstybei naudingas išimamų iš apyvartos senų pinigų su naujais santykis. Galimas dalykas, kad tuo metu buvo išimti iš apyvartos sidabro lydiniai. Be to, padidinus 1,33 karto pinigų vertę, automatiškai turėjo padidėti įvairūs mokesčiai, paslaugų, prekių kainos,

darbo užmokestis ir t. t. (suprantama, jei nebuvo redukuojami jų nominaliniai dydžiai), kaip ten bebūtų, reforma turėjo valstybei duoti apčiuopiamą naudą.

Prie šių pateiktų argumentų gerai darėtų faktas apie 1451 m. Vilniaus seimą, kuriame Kazimieras smrendė pribrendusias valstybės vidaus problemas. Todėl netgi jei nauji muitai, kurių esmė mums nežinoma, ir neturi tiesioginio ryšio su pinigų reforma, ji gali turėti ryšį su 1451 m. įvykiais. Juo labiau, kad ir Lenkijoje Kazimieras pradėjo kaldinti monetas tik 1456 m.

Iki 1494 m. Aleksandras negalėjo įvykdyti piniginės reformos jau vien dėl karo su Ivanu III. Palankiausia reformai politinė ir iš dalies ekonominė situacija susiklostė 1495 m.

Kaip matyti iš žemės mėsalkos Liutauro Chreptavičiaus, tvarkiusio kalyklos reikalus, atsiskaitymo kvito, 1495-1499 m. pinigų gamybai buvo sunaudota apie 4,5 tonos sidabro. Tuo metu dar, matyt, nebuvo gražintos kreditoriams Kazimiero skolos. Taigi reformai realizuoti reikalingo kapitalo Aleksandras tuoju po karo, galimas dalykas, neturėjo. Todėl labai tikėtina, kad žydų, pagrindinių Aleksandro, o ir ne tik jo, kreditorių, ištrėmimas iš Lietuvos yra susijęs su nauja paskola, skirta piniginei reformai, ir mėginimas ne tik jos negražinti, bet ir pasipelnyti iš trečtinių turto konfiskavimo. Kad konfiskavimui skirtos gėrybės neišplauktų į užsienį, 1495 m. pavasarį buvo uždaryta siena su Prūsija. Vėliau Aleksandras magistrui teisinosi, kad Lietuvoje sientėto maras. Kadangi apie marą tais metais iš kitų šaltinių nežinoma, tai reikia manyti, kad sientėtoje ne maras, o konfiskacija.

Prie šių pateiktų argumentų gerai daro faktas apie Vilniaus aukskalių cecho įsikūrimą 1495 m., tu pačių metų pava-

sario draudimą išvežti į užsienį sidabrą. Remiantis visais išdėstytais argumentais, galima iškelti prielaidą, kad Liutau-
ro Chreptavičiaus atsiskaitymo kvite užfiksuotas pradinis Aleksandro monetų gamybos etapas.